

НАПРЯМ 1. ПРАВОВА АРХІТЕКТУРА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-1-01>

МАТЕРІАЛИ, ОДЕРЖАНІ В ПОРЯДКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА, У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТМ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ДОКАЗУВАННЯ

Ганенко І. С.

кандидат юридичних наук,

прокурор

Херсонська окружна прокуратура Херсонської області

м. Херсон, Україна

У кримінальних провадженнях, пов'язаних зі збройним конфліктом, матеріали, що можуть мати значення для доказування, нерідко формуються, зберігаються або передаються поза межами України – у юрисдикції іноземної держави чи за участю її компетентних органів. Їх використання визначається не іноземним походженням, а вимогами КПК України. Міжнародне співробітництво не створює автономного режиму доказування і не змінює процесуальної природи доказу: воно забезпечує одержання або передання матеріалів, тоді як зафіксовані в них відомості можуть використовуватися для доказування лише після інтеграції у порядок, передбачений КПК України.

Такий підхід ґрунтується на положеннях КПК України про докази, їх належність, допустимість, предмет доказування та порядок збирання. Відповідно до ч. 1, 4 ст. 93 КПК України докази можуть бути одержані й на території іноземної держави в результаті міжнародного співробітництва, однак сам факт такого одержання не означає їх автоматичного використання у доказуванні. За ч. 1–2 ст. 84 КПК України доказами є фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, а їх процесуальними джерелами є показання, речові докази, документи та висновки експертів. Тому іноземне походження матеріалу не замінює перевірки його належності й допустимості за правилами КПК України [1]. У цьому аспекті Мартіна Кусак (Martina Kusak) розмежовує транскордонне одержання матеріалів і питання їх допустимості у кримінальному провадженні держави, яка ці матеріали використовує [4, с. 391–392].

У практичній площині можливий контраргумент: офіційне надходження матеріалів від компетентного органу іноземної держави саме по собі є достатнім для їх використання у доказуванні. Проте офіційний канал передання підтверджує лише походження матеріалів і спосіб їх одержання. Питання належності й допустимості вирішується за правилами КПК України. За ч. 1–2 ст. 86 КПК України доказ є допустимим лише за умови його одержання у встановленому порядку, а недопустимий доказ не може бути використаний під час ухвалення процесуальних рішень. Якщо одержання матеріалу пов'язане з істотним порушенням прав і свобод людини, застосовується ст. 87 КПК України з урахуванням лише тих особливостей воєнного стану, які прямо передбачені ст. 615 КПК України [1]. В. В. Зуєв також пов'язує використання результатів виконання запиту не лише з фактом їх одержання, а й з відповідністю властивостям доказу [2, с. 182–183].

Окреме значення має ст. 553 КПК України, за якою докази та відомості, одержані від запитуваної сторони, можуть використовуватися лише у провадженні, якого стосувався запит, якщо інше не погоджено сторонами. Водночас такі відомості не можуть визнаватися допустимими, якщо запит компетентного органу України було передано з порушенням встановленого порядку [1]. М. В. Тишин обґрунтовує необхідність двоетапної перевірки – до направлення запиту і після отримання відповіді [3, с. 195–196]. Отже, перевірці підлягають походження матеріалів, спосіб їх одержання, передання та межі подальшого використання.

Відомості, зафіксовані в матеріалах, одержаних за межами України, не набувають автоматично ні статусу доказів, ні статусу допустимих доказів, але й не є наперед непридатними для доказування. Можливість їх використання залежить від належності, закріплення в одному з процесуальних джерел доказів, дотримання порядку одержання, відкриття іншій стороні, дослідження та оцінки судом. Славомір Стейнборн (Sławomir Steinborn) і Давид Свенчковський (Dawid Świeczkowski) також заперечують автоматичну допустимість таких матеріалів, наголошуючи на обмеженості попереднього контролю та значенні судової оцінки під час розгляду [5, с. 171, 174–175, 180–181, 189]. В українському кримінальному процесі цей підхід кореспондує зі ст. 23, 89 і 94 КПК України [1].

Не менш істотною умовою є відкриття матеріалів іншій стороні та реальна можливість їх оспорення. Відповідно до ч. 1–2, 4, 12 ст. 290 КПК України сторона обвинувачення зобов'язана надати доступ до матеріалів, а в разі їх невідкриття суд не має права допустити як докази відомості, що в них містяться. Ця вимога пов'язана зі ст. 22 КПК України, яка закріплює засаду змагальності [1]. Анна Півати (Anna Pivaty) та Аннелі Соо (Anneli Soo) розглядають доступ до матеріалів як умову ефективного захисту, рівності сторін і судового контролю [7, с. 60–61, 64–65]. Лорена Бахмаєр (Lorena Bachmaier) наголошує, що ефективність оспорення залежить від

поінформованості захисту щодо способу одержання матеріалу та наявності процесуальних засобів його перевірки [6, с. 58–59]. Тому складність перевірки матеріалів з іноземної юрисдикції не може виправдовувати обмеження права захисту на їх оспорення.

Документи Євроюсту щодо спільних слідчих груп можуть враховуватися як організаційний орієнтир міждержавної взаємодії. У них такі групи розглядаються як інструмент координації компетентних органів різних держав і передання матеріалів між юрисдикціями [8, с. 3–4, 7]. Водночас ці документи не встановлюють самостійного порядку доказування у кримінальному провадженні України: матеріали можуть бути одержані в межах міждержавної взаємодії, але зафіксовані в них відомості використовуються для доказування лише за правилами КПК України.

Отже, офіційне надходження матеріалів у результаті міжнародного співробітництва саме по собі не перетворює зафіксовані в них відомості на докази. Вирішальним є не іноземне походження матеріалів, а відповідність цих відомостей вимогам КПК України щодо належності, допустимості, закріплення в одному з процесуальних джерел доказів, відкриття іншої сторони, можливості оспорення, безпосереднього дослідження та оцінки судом. Саме через ці умови відомості, одержані в транснаціональному порядку, інтегруються в національну кримінальну процесуальну форму.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

2. Зуєв В. В. Оцінка та використання доказів, отриманих під час надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. Питання боротьби зі злочинністю. 2019. Вип. 38. С. 182–196. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2019-38-182>.

3. Тішин М. В. Забезпечення прокурором допустимості фактичних даних в порядку надання міжнародної правової допомоги. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Т. 2, № 80. С. 195–200. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.30>.

4. Kusak M. Mutual Admissibility of Evidence and the European Investigation Order: Aspirations Lost in Reality. ERA Forum. 2019. Vol. 19. P. 391–400. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12027-018-0537-0>.

5. Steinborn S., Świczekowski D. Verification in the Issuing State of Evidence Obtained on the Basis of the European Investigation Order. Review of European and Comparative Law. 2023. Vol. 54. No. 3. P. 169–193. DOI: <https://doi.org/10.31743/recl.16567>.

6. Bachmaier L. Transnational Evidence: Towards the Transposition of Directive 2014/41 Regarding the European Investigation Order in Criminal

Matters. eucrim. 2015. Vol. 10. No. 2. P. 47–60. DOI: <https://doi.org/10.30709/eucrim-2015-007>.

7. Pivaty A., Soo A. Access to the Case Materials in Pre-Trial Stages: Critical Questions of Article 7 of Directive 2012/13/EU on the Right to Information in Criminal Proceedings. eucrim. 2019. Vol. 14. No. 1. P. 60–65. DOI: <https://doi.org/10.30709/eucrim-2019-001>.

8. Eurojust. Joint Investigation Teams: Practical Guide. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 101 p. DOI: <https://doi.org/10.2812/112076>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-1-02>

ФУНКЦІОНАЛЬНА САМОСТІЙНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ОЗНАКА ЦИФРОВОГО СУБ'ЄКТА ПРАВА

Гедіков В. В.

*аспірант кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Сучасні глобальні виклики, а саме: війни, запровадження надзвичайних правових режимів, епідемії та пандемії, стрімкі процеси цифровізації й інституційна невизначеність зумовлюють потребу у переосмисленні та застосуванні нових підходів до аналізу традиційних правових конструкцій. Передусім це стосується концепцій, пов'язаних із суб'єктами, відмінними від фізичних осіб, їх правосуб'єктністю, а також можливістю набуття окремими явищами чи утвореннями ознак правової суб'єктності. У таких умовах актуалізується не лише питання збереження правосуб'єктності, а й необхідність його адаптації до динамічного соціально-правового середовища.

Сучасне праворозуміння ґрунтується на кількох ключових засадах: **людина як міра права** (homo juridicus), похідний характер правосуб'єктності юридичних осіб, нерозривний зв'язок волі, свідомості та відповідальності з людською природою.

Протягом століть право розвивалося в межах антропоцентричної парадигми, у якій фізична особа визнавалася первинним носієм прав і обов'язків, водночас поряд із нею формувалися й функціонували похідні суб'єкти права – юридичні особи. Така методологічна позиція залишалася практично незаперечною аж до появи цифрових технологій, здатних до автономної діяльності, ухвалення рішень і участі в правовому обігу.